

על יהדות ושירה – שיחה עם מאיר ויזלטיר

מראיין: יהודה ויזן

28.11.2015

ויזן: נתחיל בקביעה של קולרידג': אין דבר כזה משורר לא דתי. **ויזלטיר:** משורר לא דתי... אני את המשפט הזה, לצערי, לא מבין.

ויזן: לא מבין?

ויזלטיר: לא. מה זאת אומרת משורר לא דתי? אם אתה אומר 'משורר לא דתי' אתה מניח שיש קיטוב כזה – מצד אחד משורר דתי ומצד שני משורר לא דתי. למה אתה מתכוון? משורר שהוא תיאיסט? ומשורר שהוא אתיאיסט? למה אתה מתכוון ב'לא דתי'?

ויזן: נאמר, למשל, משורר עברי, שעוסק בשפת קודש בסופו של יום, חייב להיות לו איזה חיבור מסוים, או משהו כזה...

ויזלטיר: אני לא בעד הניסוח הזה, לבלבל בין חיבור למשהו לבין קבלת העול של משהו. לי יש היכרות טובה מאוד עם הדת היהודית לדורותיה, לדעת. גם מקריאה ולימוד וגם מחוויה אישית. כי היו תקופות שהייתי דתי בתור ילד ונער.

ויזן: מה זאת אומרת דתי?

ויזלטיר: זאת אומרת שאלוהים והדת היו בעיני מרכז ההוויה.

ויזן: כולל הפרקטיקה?

ויזלטיר: כמובן. אני יצאתי מרוסיה בגיל חמש, יחד עם אחותי וגיסי – היא הייתה מבוגרת ממני בשש-עשרה שנה, אני הייתי בן חמש והיא בת עשרים ואחת. גיסי היה מבוגר ממנה בשתיים-עשרה שנה. הוא היה מה שקוראים יהודי-ליטוואק, ליטאי, מעיירה גדולה בגבול פולניה ליטא. הוא התפקר בגיל שלוש-עשרה. אביו מת כשהיה בן שתיים-עשרה, מת מיתה טבעית, מדום לב או משהו כזה. זה היה הרבה לפני המלחמה. בעקבות זה הוא החליט להתפקר. הוא התפקר והלך לשומר הצעיר. ולאחר שכל החמולה – המשפחה הקרובה והרחבה – הושמדה עד אחד, אז הוא לזכרם חזר בתשובה.

ויזן: מעין מהלך הפוך שכזה...

ויזלטיר: כן. הוא לזכרם חזר. כיוון שבעבר כל המשפחה סבלה מזה שהוא התפקר. והם כולם עלו... לא בעשן... זה היה מהעייירות שלקחו את היהודים ליצר וחפרו בור גדול וירו בכולם. אלו שנמלטו מזה נתפסו והובאו לאושוויץ אחר כך, אבל רובם חוסלו ביצר. זו הייתה הדרך שלו לחיות עם זה. עם דבר כזה קשה מאוד לחיות. הרבה אנשים התאבדו. זו הדרך שהוא מצא, לחזור בתשובה. הוא חזר בתשובה קלה, לא נעשה חרדי או משהו כזה. כשרות, כל שבת לבית כנסת... דברים כאלה...

ויזן: ואתה גם לקחת חלק בזה?

ויזלטיר: אני התלהבתי מזה ונעשיתי דתי יותר ממנו. אם רוצים, אפשר להסביר זאת בצורה כזאת: בפולניה היינו חודשים אחדים ועברנו מייד לגרמניה. לאזור הכיבוש האמריקאי בגרמניה. עכשיו, אני – כיוון שאני מגיל ארבע וחצי בערך חשבתי מחשבה עצמאית, אז לפי הנתונים של אז היה ברור לי... – עד אז ידעתי רק רוסית, זו השפה היחידה שידעתי כשהגענו לגרמניה, כי בפולניה לא למדתי פולנית; ידעתי רק רוסית; אבל כנראה הבנתי (זה הניתוח שלי – לא שאני זוכר את ההבנה הזאת) שלגבי

דידי רוסיה אבודה לעד, לרוסיה לא חוזרים לעולם, ולכן כל התרבות שגדלתי בה, היא נמחקת, אני לא יכול להיאחז בה; ובגרמניה היה ברור כשמש שלא נישאר – כאן ארצם של הרוצחים. והנה, גיסי הציע לי את הזהות היהודית; תוך

כדי החזרה בתשובה שלו הוא סיפר לי כל מיני סיפורים מהתורה ומהתלמוד, ולקח אותי לבית הכנסת המאולתר של שארית הפלטה מפולין וליטא. הוא גם גילה לי את הגנאלוגיה שלי, שמצד סבתי אם-אמי אני צאצא של רבי לוי-יצחק מפרדיטשב. ואני בחרתי בזה. זה נתן לי זהות.

ויזן: וכל זה עדיין בשפה הרוסית?

ויזלטיר: לא, כבר לא. כי... אם יש לילד מוטיבציה, הוא לומד שפות, בעיקר ילד שהוא קצת כישרוני לשפות, הוא לומד שפות במהירות עצומה – כל זה כבר היה בידיש.

ויזן: בידיש?

ויזלטיר: כן, כן. גיסי התבייש לדבר עם אחותי רוסית. כי לגיסי הייתה רוסית מחוספסת שהוא למד בצבא האדום, הוא לא ידע רוסית מהבית, הוא ידע פולנית, ואחותי הייתה בוגרת אחד מבתי הספר התיכוניים הטובים ביותר במוסקבה, שהבן של סטאלין למד שם. היא קראה את הספרות הרוסית, והרוסית שלה הייתה מאוד משוכללת. הוא התבייש להיות נחות מאשתו. בדור ההוא לא היה מקובל שגבר יהיה נחות אינטלקטואלית מהאישה – אז הוא לימד אותה יידיש. אחותי למדה יידיש בקלות, מפני שהשפה הזרה שלמדו בבית הספר הרוסי הייתה גרמנית. ומי שידוע גרמנית היטב – היא הייתה תלמידה מצטיינת – קל לו נורא ללמוד יידיש. זו שפה נחמדה, ביתית כזאת. אז מהר מאוד ידעתי יידיש, ובבית דיברו כמעט רק יידיש.. תוך כמה חודשים בגרמניה אני ידעתי יידיש, ידעתי גם קצת גרמנית כי לקחו לי מורה פרטית לגרמנית.

ויזן: אבל החיבור לטקסט היהודי הגיע מאוחר יותר, או שהתרחש כבר אז בעברית?

ויזלטיר: לא, לא, די מהר. התרחש בעברית. כי ברגע שהחלטנו שנוסעים ארצה – בהתחלה חשבנו לנסוע לאמריקה – ברגע שהחלטנו שנוסעים ארצה, גיסי מצא איזה יהודי, שהיה מורה בבית ספר 'תרבות' לפי המלחמה, וגם היה פליט בגרמניה, שילמד אותי עברית. ובמשך שנה שלימה למדתי איתו. כל שיעור היה מורכב משני חלקים: חלק אחד, זה היה הספר 'חברי' – 'חברי' היה ספר לימוד לעברית, היה חלק א', ב', ג'; חצי השיעור היה פרק, או שיעור, מתוך 'חברי', והחצי השני היה קריאה בספר בראשית. קראנו לאט לאט את כל ספר בראשית, מתחילתו ועד סופו. הוא פירש לי כל מילה, הסביר לי, וככה למדתי עברית. עברית יחד עם ספר בראשית – צמוד. כעבור שנה ידעתי מעט עברית. לכתוב לדבר קצת. אמנם במבטא מזרח-אירופי, במבטא וילנאי, כי זה מה שהוא, המורה שלי, ידע. וקראתי את כל ספר בראשית בקריאה יסודית עם הדרכה. עד שם הגענו ואז נסענו ארצה.

ויזן: והקריאה בספר בראשית עצמו, בתור ילד, הייתה לה השפעה עליך?
ויזלטיר: כן. כי אז אני קראתי את ספר בראשית אחד לאחד. אני קראתי את זה בתור ילד דתי. ילד יהודי שקיבל עליו את הדת היהודית. עד היום, ספר בראשית הוא בעיני אחד הספרים היפים ביותר שיש בנמצא. זה ספר נורא

יפה. וקיבלתי גם את זה, גם את היופי של השפה. אבל בהחלט, אני קראתי אז את ספר בראשית כתורה מסיני. קראתי את זה כמו ילד בחדר. זאת אומרת שאלו הם דברים למשה מסיני. והייתי דתי לגמרי עד גיל עשר.

ויזן: ומה הרחיק אותך מזה?

ויזלטיר: אני חושב שהייתי מתרחק בלאו הכי. אבל מבחינה מסוימת זה התרחש במקרה. כלומר, המקרה האיץ את התהליך. כשהגענו ארצה הייתי בן שמונה, ונשלחנו לבית עולים 'בית ליד', לא הרחק מנתניה. שם לא היה בית ספר של ממש. במה שכינו בית הספר נאספו הילדים ולמדו בעיקר לשיר שירים עבריים, "שימי ידך על ידי", "בין הרים ובין סלעים טסה הרכבת" וכדומה, והכיתה הייתה מורכבת מילדים מגיל שבע עד חמש-עשרה.

ויזן: בנים ובנות?

ויזלטיר: כן. הדתיות היהודית שאני הכרתי לא אמרה שצריך להפריד בנים מבנות. תבין, גיסי היה בן אדם מודרני, הוא גם הלך לתיאטרון וקולנוע. מודרני במובן הזה שהוא גדל במזרח אירופה בהערצה לראינוע ולקולנוע האמריקאי, למשל.

ויזן: יהודי נוסח ההשכלה? משהו כמו יל"ג, או "היה יהודי בכיתך, ואדם בצאתך" של מנדלסון?

ויזלטיר: הוא היה יהודי שורשי מהעיירה.

ויזן: מה היה שמו?

ויזלטיר: משה. הוא היה יהודי מעיירה גדולה שהיה בה רוב יהודי. במקומות דומים התרחשה התסיסה התרבותית של יהדות ליטא ופולין במחצית הראשונה של המאה ה-20. הוא מאוד אהב קולנוע. הוא לא היה מספר לי רק על הדת היהודית. הוא היה מספר לי גם על סרטים שראה, מהסרט האילם, ואחר כך הסרט המדבר המוקדם. סרטים שהוא ראה בפרוויני. בעיירה שלו היה בית קולנוע. אבל עוד לא סיפרתי לך איך זה נגמר... אחותי, שבעיניה לימודים היו הדבר החשוב מכל, לא יכלה לסבול את הרעיון הזה, שהילד לא ילמד כלום. אנחנו הגענו בחודש מאי, ומתקרב ספטמבר, וזה לא בית ספר בעיניה, הדבר הזה בבית ליד. זה לא בסדר. אתה לא לומד שום דבר. אז היא התעניינה בכל מני אפשרויות, מה אפשר לעשות... והיא הגיעה למסקנה שהכי טוב לשלוח אותי להיות ילד חוץ בקיבוץ, ובינתיים הם קנו על הנייר דירת שיכון בנתניה, אבל היה צריך

לחכות עד שייבנה השיכון. כעבור שנה ומשהו, כשכבר נכנסו לשיכון, עוד לא היה בו חשמל.

ויזן: אז עשית גם מעבר בנתניה?

ויזלטיר: עוד לא. הם שלחו אותי לקיבוץ לשנה אחת.

ויזן: איזה קיבוץ?

ויזלטיר: רמת השופט. אתה מבין? הם לא ביררו. רמת השופט זה קיבוץ של השומר הצעיר, שהיה אז אנטי-דתי בצורה מוחלטת. וכשאתה הגעת לשם, אני כמובן הגעתי עם כובע הבארט שלי, ולא הורדתי אותו. אז הילדים שאלו אותי "מה, אתה דתי? אתה מאמין באלוהים?", "כן", אמרתי. אבל כעבור כמה ימים הבנתי שאמרתי שטות, שזה לא עניין, צריך להוריד את הבארט. במהלך השנה הזאת נעשיתי חילוני מוצהר.

ויזן: כשרק הגעתי לתל-אביב, אני זוכר שאנשים הרימו גבה, איך יכול להיות שמשורר שומר כשרות וכו'. זה לא נתפש.

ויזלטיר: היו משוררים דתיים...

ויזן: ודאי, יוסף צבי רימון...

ויזלטיר: זלדה... יוסף צבי רימון זה קודם, אבל זלדה.

ויזן: ועדיין "ואבוא אל הגולה תל-אביב" – יש פה איזה עניין, שאם אתה בתל אביב, אתה חייב להיות נאור, והדתיות נתפשת כאיזשהו חושך. אני חושב שהתפשיה הזאת מובילה לבורות. גם של הלשון.

ויזלטיר: "הגולה תל אביב" בשיר שלי בספרי 'קח' זה לא כמובן הזה של נאורות, זה מורכב להסביר את זה. אבל זה להרגיש בגולה בתל אביב. לא כמובן של נאורות. אחרי שאני התבגרתי כבר... היום אני לא מתעסק בזה כל כך, אבל במשך שנים היה לי ריב פנימי ביני לבין עצמי – אני לא כתבתי על זה מאמרים אבל הדבר הזה העסיק אותי – מה שבעיני נראה הבגידה הגדולה של הרבנות.

ויזן: מה שיל"ג מדבר עליו ב"השמטה" שלו. שרבנות מושחתת תשתלט פה על הכל.

ויזלטיר: כן. בוודאי. כי הרבנות בגדה. כשהגיע העידן המודרני, היא לא עשתה את העבודה שהיא הייתה אמורה לעשות כדי שהיהדות תתאים עצמה לעידן המודרני הבלתי נמנע, כפי שהנצרות עשתה לעצמה. לפעמים, הנצרות עשתה את הדבר הזה על כורחה, אבל עשתה אותו. ואילו אצל היהודים... היהדות הרפורמית, למשל, זה סתם.

ויזן: היהדות הרפורמית זה נוצרים.

ויזלטיר: לא. זה לא נוצרים. אבל זה חיקוי לפרוטסטנטיות. אני לא אוהב להרביץ לאנשים סתם. זה לא נוצרים. אבל הם מחקים דברים אחדים בפרוטסטנטיות, כדי שיהיו להם נוח לגור בין פרוטסטנטים. זו רדיפת נוחות גרידא. זה לא רציני. זה לא מהלך דתי רציני.

ויזן: אתה מצפה מהיהדות לעשות אותם מהלכים...

ויזלטיר: לא אותם מהלכים. לאו דווקא. אבל מהפכה מורנית, זה כן. לדעתי, מה שאירע בפועל היה בגידה של הרבנים בצאן מרעיתם כדי לשמור על הקיים, כביכול. להיאחז ברכוש האינטלקטואלי ובנוהל הדתי של העבר. הרבנים המודרניים של מאתיים השנים האחרונות יש בהם יסוד של בגידה. הם גם בגדו בצאן מרעיתם בצורות אחרות, כאשר אמרו להם לא לנסוע לארץ או לאוסטרליה כי באירופה יסתדרו העניינים, ובסוף יהיה בסדר. כשהתחילה השואה הם עדיין אמרו את זה, והם עצמם ברחו, רבים מהם. ולפני שהם ברחו, הם אמרו לאחריים לא להיבהל, להישאר בקהילות. **ויזן:** טוב, אלה כבר ההאשמות חמורות. אגב, זה הפוך לגמרי מהרמב"ם, שאומר באיגרת השמד 'תצילו את עצמכם'.

ויזלטיר: נכון. הפוך לגמרי. בדיוק ככה. כי הרמב"ם לא היה בוגדני. אבל הבגידה שלהם קודמת לזה. הם נאחזו בישן במקום להבין שיש פה רצף ארוך מאוד, שאי אפשר לא להתחשב בו, אי אפשר לא להשתלב בו, צריך למצוא את הדרך שלך. יש לי גם מה להגיד להצדקתם.

ויזן: כך, למשל, אחת הסוגיות הכי קשות היום, הסוגיה הלהט"בית למשל. מה אפשר לעשות? אתה מצפה מרב לקבל את הגאה? יש לו מדאורייתא 'מות יומת'.

ויזלטיר: אתה נכנס לפרטים, אבל מצד שני אתה גם מתעלם מתולדות היהדות. לא רק על להט"בים נאמר 'מות יומת'.

ויזן: על הרבה דברים. גם על מחלל שבת.

ויזלטיר: גם על מחלל שבת, וגם כתוב עין תחת עין, שן תחת שן. בימי המשנה, הרבנים היו חזקים וחכמים, ואמרו – "עין תחת עין כתוב שם? יופי – אז זה ממוץ".

ויזן: ובן סורר ומורה משל הוא.

ויזלטיר: בדיוק. משל הוא. זאת אומרת, בדורות שהרבנים ידעו להיות הנהגה רוחנית אמיתית, שמבינה את הזמן ואת מהלך הזמן – זה שני דברים

שונים. להבין את הזמן זה דבר יותר שטחי, ויש את מהלך הזמן – והולכת איתו, וכך הם הצילו את היהדות. היהדות הייתה נעלמת לחלוטין לאחר החורבן. אחרי שני חורבנות על ידי האימפריה הרומית. החורבן האמיתי היה חורבן בר-כוכבא. בחורבן הגדול, נכון, נפלה ירושלים ונשרף בית המקדש, אבל העם הפזור בארץ נשאר במושבותיו. הרומאים לא הגלו עמים, זה קשקוש. הם לקחו כמה מאות או אלפי אנשים ומכרו אותם לעבדים. לא יפה, אבל...

ויזן: אבל היו גם לכאורה יתרונות לגלות, מבחינה תרבותית...

ויזלטיר: ייתכן מאוד. אבל תמיד צריך לתפוש דברים בזמן. בימי בר כוכבא איש בארץ הזאת לא היה יכול לחשוב שיש יתרון לגלותיות. שחטו פה המונים במרד בר כוכבא. המונים. אבל למה אנחנו מדברים בכלל על בגידת הרבנים, ממה זה התחיל?

ויזן: אני שאלתי לגבי ההתרחקות שלך.

ויזלטיר: ההתרחקות שלי הייתה טוטאלית. מפני שילדים ונערים עושים מעשים קיצוניים.

ויזן: אז אולי ההתקרבות שלך מראש הייתה...

ויזלטיר: לא, ההתקרבות שלי הייתה בלב ונפש. זה היה פיתרון לזהות שלי. והפיתרון הזה נשאר. אני לגמרי יהודי ברמ"ח איברי ועצמותי. אני לא זיתי משם. אבל עכשיו, מה שלא עשו הרבנים, אני מפרש לי את המורשת היהודית לצרכי, על פי הבנתי.

ויזן: אתה רואה את עצמך כמעין ליטאי עיקש?

ויזלטיר: אני באינסטינקטים שלי אנטי-נוצרי. אני לא פנחס שדה, שרוב מי חייו נהה אחר הנצרות, ובסוף הוא חזר בתשובה. חזר בתשובה בצורה אידיוטית כזאת, של אדם חולה סרטן שרוצה שאלוהים יעזור לו. זה מצער, אבל זה גם אידיוטי.

ויזן: אתה מדבר על הנצרות, ואני מצאתי ראיון שהענקת ל'משיב הרוח' ב-2006, אתה אומר שם ש'הנשגב והאלוהי זה לא אותו הדבר. אני לא נגר לגעת בנשגב, אבל קודם אני רוצה לראות את הדברים הנמוכים, האם הם בסדר. אני מתעסק באנושי, והאל הוא חלק מהאנושי." החלק הראשון של המשפט השני הוא יהודי לגמרי. היומיום, התלמוד, התולין וכו'. ואילו הסיום, אלא אם אתה חב"דניק, הוא נוצרי, המחשבה שהאל הוא חלק מן האנושי... שהאל מתגלה באדם...

ויזלטיר: אני לא אמרתי שהאל מתגלה באדם. אמרתי שהאלוהי הוא חלק מהאנושי, זה באותו מובן של "וחי בהם", וזה בעיני היהדות המשנאית. אני מאוד אוהב את היהדות המשנאית. חלק גדול ממנה היה בעצם חילון, אם חושבים במונחים מודרניים. אז, המילה הזאת – חילון – כלל לא הייתה קיימת, כמובן. בשום שפה ולשון. כיוון שאז, בכל העולם כולו, אולי אי אלו אנשים בודדים ביער היו חילונים, אבל כל חברה אנושית שהייתה קיימת, הייתה תיאיסטית, לא חשוב איזה אל. לא הייתה בנמצא חברה לא תיאיסטית. לא היה דבר כזה.

ויזן: עד היום אני לא כל כך מאמין שישנם אתאיסטים.

ויזלטיר: מה שאנחנו מאמינים זה לא כל כך חשוב. לא אתה ולא אני. היום יש את המושג של הרפובליקה – זאת חברה, נגיד, החברה הצרפתית של הרפובליקה היא לא דתית; יכולים להיות שם כמה אנשים דתיים שאתה רוצה, באופן תיאורטי יכולים להיות שם מאה אחוז אנשים דתיים – הרפובליקה היא לא דתית.

ויזן: אבל הרפובליקה עצמה עשתה לה אליל, את ה-Liberté וכו', והיא עובדת אותו בעצימת עיניים.

ויזלטיר: לא. לא. קודם כל היא לא עובדת את זה בעצימת עיניים. רוב האינטלקטואלים הצרפתים הם אנשים מאוד מידתיים, שום דבר הם לא עובדים בעצימת עיניים. זו לא הרוח הצרפתית. אבל לא זה העניין, לא מעניין אותי כרגע לתאר את הצרפתים. העניין הוא שהחברה, כחברה, היא אתיאיסטית. אפילו ארצות הברית של אמריקה, שהיא היום אומה בעלת מרכיב דתי מאוד – אבל המדינה האמריקאית היא אתיאיסטית. אסור ללמד תפילות בבית הספר. אתה לא יכול להתעלם מזה.

ויזן: השאלה היא אם החברה פה בארץ יכולה, או צריכה בכלל, לשאוף למקום כזה.

ויזלטיר: היום, החברה פה צריכה קודם כל לשאוף להתרפא מהטחורים שלה. זו חברה חולה כיום. לכן השאלות האלו, של מה היא צריכה במונח המיטבי, הן בכלל לא לעניין. אם אתה חולה, קודם כל צריך לתת לך אנטיביוטיקה.

ויזן: מבחינת הזהות, החינוך, אתה חושב שגם אצלנו לא צריך ללמד תפילות? אני, למשל, מרגיש שעשו לי דיי עוול בכך שלא לימדו אותי תלמוד בחינוך ממלכתי יסודי. למה לא לימדו אותי תלמוד?

ויזלטיר: מי אמר לך לא ללמוד תלמוד בבית ספר? אני למדתי משנה ותלמוד בבתי ספר עירוניים וממלכתיים בנתניה ובתל אביב...
ויזן: היום מייד יאמרו שזו כפייה דתית. 'מה מלמדים את הילד שלי' וכו'.
ויזלטיר: ובצדק יגידו לך. מפני שהיום, הצורה שמלמדים תושב"ע בבתי הספר, היא חלק מהמהלך המפד"לי; המטרה היא להפוך אותך לדוס.
ויזן: למשיחי אולי?

ויזלטיר: קודם כל לדוס. היום הדינאמיקה של הדוסים היא כזאת, שאם אתה תהפוך לדוס, אתה תהפוך גם למתנחל, או למשיחי. לקיבוצי אנשים יש אינסטינקטים, והאינסטינקט... תראה, יש לך תופעה מדהימה על פניה, שאין לה כאילו הסבר. בדור שלי, כשלמדנו בבית הספר היסודי, שני שלישי מהאוכלוסייה היו עולים חדשים, וההורים בבית לא דיברו עברית, לא הייתה להם ברירה, הם לא ידעו עברית, לפעמים ידעו עברית מגומגמת כלשהי. ולמרות זאת הילדים למדו תנ"ך בלי קושי. בלי קושי מיוחד... היו כאלה שהתקשו יותר או פחות, אבל למדו תנ"ך וקראו, ולא הייתה להם רתיעה מהתנ"ך. היום, כשכל ההורים כמעט מדברים עברית בבית, הילדים לא יודעים לקרוא. ותנ"ך, זה נראה להם שפה זרה לחלוטין, לא מסוגלים להתחבר לזה. זה דבר משונה ביותר, דבר נורא מוזר. אבל יש לזה תשובה לדעת. התשובה היא שלאנשים יש אינסטינקטים. היום התנ"ך הוא לא מה שהוא היה, אותו תנ"ך, כשהייתי ילד. הוא עכשיו חלק מההתנחלות. ספר יהושע נהפך לספר הכי חשוב בתנ"ך. אז מתנ"ך כזה אנשים בורחים. הם לא יודעים את זה...

ויזן: אבל גם ספר יהושע הוא ספר יפה.

ויזלטיר: תלוי בתור מה. זה ספר שלא הייתי מלמד בבית ספר יסודי. הוא לא מתאים לבית ספר יסודי. אתה לא חייב ללמד את כל התורה על רגל אחת. אתה יכול ללמד לפי איזשהו סדר. אתה לא חייב לפי הסדר של הספרים, זה לא חשוב. הרי התנ"ך הוא לא ספר, הוא סיפריה של עשרים ושניים ספרים. אתה יכול להתחיל ממקום אחר.

ויזן: אבל כל ספר בתנ"ך הוא נפיץ מאוד.

ויזלטיר: לא. ספר בראשית הוא לא נפיץ.

ויזן: לא נפיץ?

ויזלטיר: לא. מאיזה בחינה הוא נפיץ?

ויזן: אתה מעניק עכשיו לילד מטאפיזיקה.

ויזלטיר: בדיוק! אם אתה משתמש בספר בראשית כדי להעניק לילד מטאפיזיקה, הוא נעשה נפיץ, וזה סתם מעשה נבלה. אבל מעשה הנבלה הוא לא של ספר בראשית – הוא שלך. אתה מנצל את תמימותו של הילד כדי להעניק לו מטאפיזיקה על פי ספר בראשית. אבל אפשר ללמד את זה אחרת, אין שום בעיה. תראה: כשהבת שלי הגדולה הייתה בגן...
ויזן: דיברת על זה במאמר שלך 'בתי הקטנה, אלוהים ואנשים' [דבר רביעי, יולי 24, 1968]

ויזלטיר: זה הסיפור, כן. אז היא הופיעה עם כל העניין הזה, שהגננת סיפרה להם על אדם וחווה ועל גן עדן, בצורה כזאת, שהם הסיקו, הילדים, שאלוהים מעניש את הילדים הרעים ונותן פרס לילדים הטובים. זה סוג של מטאפיזיקה.

ויזן: זו מטאפיזיקה פגאנית.

ויזלטיר: זו מטאפיזיקה לילדי הגן. היא לא בדיוק פגאנית. יש אלמנט כזה בתנ"ך. כל ספר שופטים זה בני ישראל עושים את הרע בעיני ה', ה' מכה אותם באיזה...

ויזן: אבל לא השגחה פרטית.

ויזלטיר: לא, לא פרטית. אבל יש את העניין הזה של אתה עושה את הרע בעיני ה', אתה תקבל על הראש ואז אתה תלמד להתנהג.

ויזן: אבל יש היום איזו מגמה, שאני לא יכול לשאת, של להראות את התנ"ך כסובלני ומפייס, וזה נכון מה שאתה אומר, אלוהים, כל כמה זמן, פשוט משמיד את כולם.

ויזלטיר: התנ"ך הוא לא סובלני, הסובלנות. מבחינה דתית, היא לא ערך. אנחנו צריכים לדעת שזו דת שנוסדה מתישהו כאלף שנה לפני הספירה, בזמנים שלא היה ערך כזה, סובלנות דתית. מה גם, שאיך זה יכול להיות ערך, כשהתנ"ך בא להגיד שיש להיות בלתי סובלני כלפי כל האלים האחרים, ואומר: אלו לא אלים, רק ה', רק יהוה. רק ה' הוא אלוהים. המהלך הדתי הוא לא סובלני בתנ"ך. כי הוא אומר רק אנכי ה' אלוהיך, ואת כל השאר תזרוק. היו לי אחר כך, עם בתי, שיחות רבות על הפרקים הראשונים של ספר בראשית; הגננת לא קראה להם כלום, היא עשתה פרפראזה אינפנטילית משלה. לא בטוח שהיא ידעה מדרשים, היא לא הייתה דתייה. היא לא הייתה גננת מ'המזרחי', היא הייתה חילונית כביכול. זה כל העניין, היא לא הבינה מה היא מלמדת. על כל פנים, אני היו לי

איתה, עם הבת שלי, הרבה שיחות, וקראתי לה. וזה יפה. יש שם דברים יפים. והיא הבינה טוב מאוד. הסיפורים האלה, לא צריך לזרוק אותם, אפשר להביא אותם לילדים, אבל צריך להגיד להם את מה שבכלל קשה להגיד לילדים, שיבינו שהסיפור הזה לא היה באמת, אבל הוא כן אמת.

ויזן: אתה כותב במאמר, שהבת קלטה יפה את ההסבר, אבל אז היא דרשה הכרזה חד-משמעית: יש אלוהים או אין אלוהים. ואתה אומר לה, שלפי מיטב ידיעתנו, אין עדות למציאותו. עכשיו אני שואל, האם זה המקום המאוד יהודי, שעבור האמונה גם מכניס את הפקפוק, או שזה מקום שבאמת אומר לילדה זה סיפורים ואגדות?

ויזלטיר: הרבה יותר קל להגיד שכל זה שטויות או אגדות. אבל אני אומר לה שהידע שלנו מוגבל. זה ערך שמאוד חשוב להקנות לכל אדם, לא רק לילד. רוב המבוגרים לא יודעים את זה היום.

ויזן: אך במסגרת הנאורות, כן ינסו לאחד את האלוהים ואת האדם (שוב, כמו בצורות), להתגבר על הגבלת הידע. יבקשו לומר 'אנחנו יודעים מה זה אלוהים, מה זה הדבר שבנינו לנו'.

ויזלטיר: אני נגד זה שאנחנו יודעים.

ויזן: אגב, הילדה גם לא עושה הנחות. היא דורשת לדעת יש או אין. **ויזלטיר:** זו תשובה של ילד. ילד קשה לו מאוד לתפוש מורכבות. זה או כן או לא. זה הכי קל לילד. במובן זה יש גם המון ילדים בני חמישים או שבעים.

ויזן: זה עניין של מורכבות, או שאולי הילד דורש איזה כנות? **ויזלטיר:** זה לא עניין של כנות. לדעתי, ההפך הוא הנכון. אני מדבר בכנות, ואני אומר שבכנות אנחנו לא יודעים. כי העניין הזה של 'אנחנו לא יודעים', הוא מאוד קשה לילד, ועוד יותר קשה לו שההורה לא יודע, כי ההורה הוא סמכות, מקור לוודאות. מה זאת אומרת שההורה לא יודע? אלו הם דברים עדינים. אני חושב שהצלחתי עם הילדות שלי.

ויזן: אתה מרגיש שגם הן מחזיקות בזהות יהודית כלשהי? **ויזלטיר:** הן דמויות עצמאיות, הן לא מחויבות להיות המשך ישיר שלי. בהחלט יש להן זהות. אם תשאל את הבת שלי, גם הקטנה, היא מעריצה את היהדות והיהודים, אבל היא לא מעלה בדעתה לאכול כשר או לקיים דברים על פי הכתוב.

ויזן: יאמר לך לייבוביץ שהיהדות היא רק לעשות: 'אל תאמין רק תעשה'. היהדות היא בפרקטיקה...

ויזלטיר: אני יודע. אני מכיר את תורתו של לייבוביץ. זה הפיתרון שלו. אבל לדעתי זה פיתרון של אין ברירה, כיוון שהרבנות בגדה בייעודה. אגב, גם לייבוביץ חשב שהרבנות בגדה, אבל הפיתרון שלו היה אד הוק. אני מבין את זה. לייבוביץ נמצא בנקודת זמן מסוימת, עכשיו הוא צריך לפתור את זה, הוא בתור ישעיהו, הוא צריך למצוא פיתרון לדבר הזה, מה לעשות, אז הוא אומר 'אני מחליט', הוא גם כל הזמן הציג את זה כהחלטה, לא שככה זה נכון או הדרך הנכונה, הוא אמר 'בחרתי להאמין'.

ויזן: הוא הולך בעקבות הרמב"ם, לאיזה מקום שמנקה את המיסטיקה מהיהדות...

ויזלטיר: אבל הרמב"ם לא מגיע למקום הזה שהוא אומר 'אני בחרתי להאמין', שזה עניין של בחירה, של החלטה, זה לייבוביץ, למרות שלייבוביץ מאוד עסק ברמב"ם, אבל הוא עושה כבר צעד נוסף. זה הפיתרון שלו. קודם כל אני אקיים את זה. את המסורת כמו שנמסרה לנו.

ויזן: אתה עמדת מול הבחירה הזאת פעם, להאמין או לא?

ויזלטיר: אמרתי לך, בגיל שש. ואחר כך בגיל עשר.

ויזן: ומה היום?

ויזלטיר: אחר כך הייתה לי עוד פאזה דתית של כמה חודשים, בגיל חמש-עשרה-שש-עשרה, היו כמה חודשים כאלה. קראתי חסידות, ואז שוב פעם מאוד התקרבותי לדת. חשבתי שאולי אמצא דרך להיות דתי. קניתי כיפת קטיפה שחורה גדולה, של מזרחים, וכשהייתי יושב לקרוא כתבי קודש, תנ"ך או משנה או תלמוד, הייתי שם את הכיפה. אהבתי מאוד לקרוא, בעיקר את רבי נחמן מברסלב.

ויזן: כשאתה מסתכל היום על החסידות, טוב, מדובר בתופעה מאוד לא יהודית.

ויזלטיר: אל תבלבל את החסידות עם חב"ד. אתה יודע מה הרב שך אמר על חב"ד – שזו הדת הקרובה ביותר ליהדות.

ויזן: אבל גם החסידות שמה את הדגש בעיקר על הלב ולא על המעשה. זה העניין. אתה הולך לבית כנסת של חסידים, הגעתי, שאלתי איפה החזן, רציתי לשאול שאלה – הוא לא יודע טעמי מקרא.

ויזלטיר: אני בבגרותי, בן חמש-עשרה/שש-עשרה, הלכתי לבית כנסת קצת, בית כנסת ספרדי, ברחוב בוגרשוב. הוא קיים עד היום. לשם הייתי הולך, והלכתי לשם ולא לאחר, כי האנשים שם היו נחמדים יותר.

ויזן: תראה, אני מאוד מתקשה לבקר בבתי כנסת בתל אביב. ביהוד הייתי רגיל ללכת לבית כנסת בכיפור, בצום. בתל אביב, הרב יכול לדבר פתאום על לוינס, זה כבר מקבל צביון אחר לגמרי.

ויזלטיר: קודם כל, זה לא כל כך נורא כשלעצמו, הפרט הזה. אני מבין שזה חלק ממסכת שאתה לא רוצה להתחבר אליה. אבל עצם זה שהרב בדרשה מדבר על לוינס, זה לא כזה אסון גדול בעיני. להפך, בעידן המודרני צריך מידה רבה של פתיחות. אני הייתי רוצה יהדות שבה, הרב בדרשה שלו, מותר לו אפילו לצטט מהברית החדשה. לאו דווקא מתוך זה שהוא מקבל את הברית החדשה. למשל יש פסוק מהברית החדשה שאני תמיד מצטט, ושבעיני הוא צירוף נפלא – "במעשיהם תכירום".

ויזן: כן. נכון, פסוק מאוד יהודי, הייתי רוצה לומר...

ויזלטיר: הבחור היה יהודי! במי מדובר? לא סתם יהודי, ישו הוא רבי פרושי. פאולוס אחר כך בנה את השנאה לפרושים, אבל למעשה, הרי כתוב שהוא דרש בבית כנסת זה ובבית כנסת זה. מה היו בתי הכנסת האלה בזמנו? בתי כנסת של פרושים. לצדוקים לא היו בתי כנסת. הצדוקים האמינו רק בבית המקדש בירושלים. במלים אחרות, ישו היה פרושי גמור. פרושי גלילי מעט יוצא דופן. לא סתם נתנו לו לדרוש בבית כנסת של פרושים. הרי אלה דברים שמשמעם זה מזה. אתה לא נותן לכל זב ומצורע לדרוש בבית הכנסת. אתה נותן למי שראוי בעיניך.

ויזן: אז אתה רואה את ישו כדמות ראויה בסופו של יום?

ויזלטיר: מה זאת אומרת ראויה? אדם שחושב שכל האמת בידו, ועושה בידועין מעשים שבגללם צולבים אותו, הוא לא דמות ראויה לחלוטין...

ויזן: אדם שמתאבד...

ויזלטיר: כן, בדיוק, אני לא בעד התאבדות. אבל אדם אינו בגדר ראוי או לא ראוי. ישו הוא רבי פרושי שהלך עוד צעד אחד לכיוון מסוכן. אבל במהותו הוא רבי פרושי, הוא גם אומר, במתי (כלומר – מתי אומר עליו), שהוא מדבר אל היהודים, והוא גם אומר 'לא באתי לבטל מצווה אחת מן התורה'. הוא עושה מה שהפרושים עשו. כמוהם, הוא חושב שאפשר להגיד, עין תחת עין – ממון. בפרקסיס הוא יכול להכניס דברים שהם בעצם

חדשים לחלוטין, אבל נסמכים על הפירוש. לשם כך המשנה מתחילה ב"משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרה לאנשי כנסת הגדולה". מה זה אומר, למה הם חשובים כל כך, הפסוקים האלה? כי הם אומרים: מי שקובע זה אנחנו. את מה שכתוב בתורה אנחנו מפרשים וקובעים למעשה. זה מה שזה אומר. משה נתן ליהושע, יהושע נתנה וכו', עכשיו זה בידינו. ואנחנו מפרשים. האחריות היא עלינו. מה שאנחנו מפרשים זה הדין. ואנחנו יכולים לפרש פירושים מרחיקי לכת. הם, כמו שאמרתי בהתחלה, הבינו את מהלך הזמן. הם הבינו שעין תחת עין זה מזעזע, זה שערורייה, וממון הוא הפתרון לבעיה. ולכן יש לסור מן השערורייה ולעבור לפתרון הנכון. אבל כתוב עין תחת עין, ומתכוונים לעין תחת עין. מתכוונים שמי שמחלל שבת יומת, אז הם אומרים 'כן, זה כרת. מיתה בידי שמיים'. הפסוק הזה הוא פסוק מפתח, לכן הוא פותח את המשנה.

ויזן: הוא לא משרטט לנו גם מעין ירידת דורות?
ויזלטיר: לא, לא, מה פתאום. להפך, זה שטר הבעלות. המשנה הזאת היא שטר הבעלות של הפרושים על התורה. זו משנה גאונית, גם מאוד ערמומית. כי זה נשמע כאילו אדם מספר לתומו את מהלך ההיסטוריה.

ויזן: טוב, גם לברית החדשה יש את הטריק הזה בפתחה.
ויזלטיר: הברית החדשה עושה דברים ברמה יותר נמוכה. הברית החדשה היא מרמה, היא לוקחת דברים מתוך התנ"ך, והיא חוזרת אליהם כאילו שהם קרו אצלם.

ויזן: אגב, גם פואטית אני חושב שהיא נחותה.
ויזלטיר: בוודאי. תראה, בברית החדשה... כמו התנ"ך, גם הברית החדשה לא קורצה מעור אחד, זה מתחיל בארבעת האונגליונים, ויש בהם יופי, הם כן יפים, בעיקר מתי יפה מאוד, ומרקוס, וגם יוחנן יפה. לוקאס פחות. הם יפים. אחר כך באים מכתבים תיאולוגיים של אדם צר מוח כמו פאולוס. אולי גאון מסוגו, אבל אדם צר מוח וגם מניפולאטור. ישו לא היה מניפולאטור.

ויזן: אולי הוא היה תמים יותר?
ויזלטיר: זה לא עניין של תמימות. אתה לא צריך להיות תמים כדי לא להיות מניפולאטור.

ויזן: באיזה אופן פאולוס מניפולאטור בעיניך?

ויזלטיר: הכל הוא עושה כדי להרוויח. רווחים מהסוג הפוליטי. לא כסף כמובן. זה, למשל, שהוא מבטל את השבת ומעביר אותה ליום ראשון, בכדי להיבדל מהיהודים. ישו לא היה מעלה בדעתו דבר כזה. מה זאת אומרת? אם אתה מקבל את רעיון השבת, אז תישאר עם השבת.

ויזן: נכון, הוא גם ביטל את ברית המילה, זה האלמנט המיסיונרי, לכן גם

החסידות נראית לי... היהודי, לדעתי, אין לו את האינסטינקט הזה, להפוך את הגויים ליהודים. הוא גם לא רוצה כל כך.

ויזלטיר: זו אמירה קצת מרחיקת לכת. כי אתה שוכח שאתה מדבר על היהודי בגולה, הוא רוצה שיניחו לו בשלווה ולא ירדו לחייו. אך שכשהייתה לו מדינה ולמדינה היה כוח,

יוחנן הורקנוס כוהן גדול גייר את האדומים בחברותא: או שמתגיירים או שהולכים מפה. תתייהדו או הביתה. וברור לך שיוחנן הורקנוס לא עשה את זה במו כפותיו, הוא עשה את זה בעזרת רבני הדור. הם לא מיחו בידו. זה נכון היסטורית מה שאתה אומר, אבל זה נוצר משום שהיהודים היו פזורים על פני כדור הארץ, והם רצו קודם כל שיניחו להם, אז מה, הם עוד יהיו מיסיונרים, ואז יגידו שהם מיסיונרים וירדפו אותם בגלל זה?

ויזן: אני רוצה לעבור לציטוט נוסף שלך: "גם פרקי אבות טבלו בים התיכון" – אני ישר חושב על רטוש ופנקס. אני רואה שהיהדות אצלך בכל זאת קשורה לגיאוגרפיה.

ויזלטיר: נכון. היהדות שאני אוהב, כמעט כולה, לא כולה, נוצרה סביב הים התיכון. המשנה, בארץ ישראל, יהודה הלוי ואבן גבירול וחבריהם, שיצרו בספרד, הרמב"ם במצרים, רמח"ל באיטליה. כמעט הכל, כולל דברים מפוקפקים כמו שבתאי צבי. הרומאים קראו לים התיכון "מארה נוסטרום" שפירושו "הים שלנו". מבחינה מסוימת זה גם הים שלנו. כיוון שחלק גדול מן ההיסטוריה היינו מפוזרים, ובהתחלה סביב הים התיכון. הקדימו אותנו הפניקים, וגם הם דיברו עברית.

ויזן: סוג של...

ויזלטיר: אני בטוח שאפשר היה להבין אחד את השני. יש בתנ"ך ירובעל, ולמצביא הפניקי קוראים חניבעל. זה אותו הדבר. חניבעל, זה 'חנן אותי בעל'. זה אותו הדבר. קודם כל, הכתב היה אותו הדבר בהתחלה.

ויזן: אתה מתחבר לתפישות כאלה של עבריות?

ויזלטיר: לא במובן הרטושי. אני את רטוש הכרתי אישית, וגם חיבבתי אותו, אגב, בתור בן אדם, וגם היו לנו ריבים. בהתחלה, כשהכרנו, הוא הקדיש את כל שיחותינו לשכנע אותי לשנות את שמי.

ויזן: לשם מסוים? היה לו איזה רעיון?

ויזלטיר: לא. היו לו הרבה רעיונות, אני כבר לא זוכר. לא היה איכפת לו שאני אבחר בעצמי, רטוש היה פשיסטן ליברל, הוא לא בא לכפות עליך שם. הוא אמר לי, אם אתה תעסוק בסוף במשהו אחר, ועוד מעט תישכח בתור משורר, אז לא חשוב שיקראו לך ויזלטיר, אבל אם תיעשה משורר חשוב בעברית, אז זה נורא, שם מפלצתי אתה מכניס. אני נתתי לו רק תשובה אחת, חוזרת על עצמה. אמרתי לו, 'תראה, לסבי קראו ויזלטיר, לאבי קראו ויזלטיר, אני לא מתכוון לזוז משם'. לא היו לי נימוקים אחרים. בהתחלה הוא חשב שהוא ינפנף את הנימוק הזה, אבל כשהבין שזה לא יילך לו, אז אף פעם הוא לא קרא לי ויזלטיר, הוא קרא לי, בפני, מאיר, אבל מאחורי גבי, כשלא הייתי נוכח, הוא לא היה קורא לי ויזלטיר, נגיד יאיר היה עובר בבית קפה אז רטוש היה שואל אותו, "תגיד לי, איפה החבר שלך נַי נַי?" ויום אחד אמרתי לו, רטוש, שמעתי שאתה קורא לי נַי נַי מאחורי הגב, אז הוא אמר לי: כן. נַי נַי על השם הזה.

ויזן: עניין נוסף שהייתי רוצה לשאול עליו: מוקד ופרי, למשל, כותבים עליך...

ויזלטיר: מצאת לך שתי אינסטנציות...

ויזן: טוב, עסקו בכך הרבה שני אלה. עד היום הם רבים למי אתה שייך. בין היתר כינו אותך "המשורר הישראלי החילוני האולטימטיבי", או "יורש של הסטיריקנים העבריים האנטי-דתיים מגליציה", או "של ברנר כאקזיסטנציאליסט חילוני" וכו'. מעמיסים עליך את כל התארים הללו. בסופו של דבר, אתה ממותג כמשוררה של הנאורות או הבורגנות החצי משכילה, ובאמת, שמסתכלים על הקהל שלך, זה באמת הרבה פעמים

אותם אנשים עם האנטי לדת. אותם אנשים שרואים בך מעין אדמו"ר
חילוני.

ויזלטיר: זה לא נכון. אתה בעצמך ציטטת קודם מראיון איתי ב'משיב
הרוח', זה לא מקרה. למה 'משיב הרוח' פנו אלי דווקא, מכל המשוררים,
לדעתך? אין שם אף ראיון עם משורר חילוני אחר.

ויזן: זה נכון, אבל אתה לא מזוהה עם 'משיב הרוח'.

ויזלטיר: רחוק מזה. אני גם סירבתי להשתתף ב'משיב הרוח'. כשהם הקימו
את 'משיב הרוח' הם מייד פנו אלי.

ויזן: ודאי.

ויזלטיר: זה לא ודאי. למה ודאי?

ויזן: כי אתה משורר טוב.

ויזלטיר: לא. יש עוד משוררים טובים.

ויזן: לא כל כך הרבה.

ויזלטיר: לא. הם פנו אלי בגלל שהם, עם החינוך שלהם, הדתי, והידע
המסוים במקורות, הם מזהים בשירים שלי את החיבורים. הקורא שלי בתל
אביב, הקורא הרגיל בתל אביב, לא מזהה את החיבורים האלה; יש רמות
של קריאה, והוא קורא ברמה מסוימת. אולי הוא מתחבר טוב יותר לכמה
דברים שהם פחות מכירים. אבל הם מזהים את החיבורים היהודיים, הם
רואים את המקום היהודי הדיאלקטי, הם מזהים כל מיני אמירות נסתרות.

ויזן: יכול להיות שהם מזהים אצלך דווקא את ההתייחסויות למרד הגדול,
או לספר יחזקאל, כלומר, יהדות יותר מיליטאנטית. "בו תראה את
המורדים שלי" וכו'.

ויזלטיר: לא. אני לא חושב. כי אני דיברתי עם אחדים מהם. מי שיזם את כל
הקשר איתי הוא אדם שהוא לא כזה מיליטאנטי.

ויזן: אליעז?

ויזלטיר: כן. אליעז. הוא אדם רודף שלום. לא מיליטאנט. ואחרי זה הם
שלחו את רות לראיין אותי, אחרי שערכתי סימפוזיון בתל אביב עם אנשי
החבורה שלהם. הם מרכז השירה של הנוער הדתי – ועובדה שהם מצאו
לנכון להתעסק איתי.

ויזן: אגב, השירה שלהם עצמם, רחוקה לגמרי מדתיות, מבחינת הפואטיקה
והנוסח, זה יותר עמיחי...

ויזלטיר: תראה, בשירה, לפעמים, בעל כורחך אתה לא משקר. זה מושך אותך להיות קצת אמיתי. תראה, למשל: המראיית שלי אצלם, בכתב העת, רות, היא ילדה שנולדה במוסקבה, כמוני; היא הגיעה לארץ בגיל שמונה, כמוני, היא נולדה במשפחה שחזרה בתשובה, עוד ברוסיה, זה זן מיוחד כזה של רוסים, "רוסים חוזרים בתשובה", והיא, כמוכן, ההורים שלה מאוד אמונים על השירה הרוסית. וקוראים בה יום-יום. עם כל החזרה בתשובה שלהם. ועל זה היא גדלה. והיא שאבה משם הרבה ידע על מה זה שיר בכלל. מה זה שירה. הרי כל משורר, בין השאר, מתעסק בשאלה – בין אם הוא כותב על זה ובין אם לא, זה לא משנה – מה זה שיר. אפילו אבידן כתב שיר על מה זה שיר. בשבילה, מה זה שיר, זה גם המורשת הרוסית. כל אחד יש לו שם סיפור משלו. יש שם שניים שלושה משוררים, שבעצם 'מה זה שיר' הם גילו אצלי.

ויזן: אבל איך זה שמישהו שגדל בבית דתי, שמכיר את שיר השירים... ששומע פיוטים, וצריך להכיר את הקליר, או את יוסי בן יוסי, או את שבזי...

ויזלטיר: כן, אבל אם אתה לא אידיוט שירי, אלא אדם שיש לו סיכוי להיות משורר, אתה מבין שאתה לא יכול לכתוב כעת כמו הקליר, זו לא יכולה להיות נקודת המוצא שלך.

ויזן: לא נקודת המוצא, אבל השפעה.

ויזלטיר: כן. אבל קודם כל חשובה למשורר נקודת המוצא. מאיפה הוא יוצא. נגיד אני: נקודת המוצא שלי הייתה עזרא פאונד, ממש בהתחלה, זו נקודה מאוד קריטית. אחר כך אתה יכול להשתנות. בשלב של היווצרות של משורר, הוא חייב נקודת מוצא. אתה לא משורר מזה שאתה נולד עם מילים בראש. אתה חייב להתחבר למורשת השירה, מורשת בת חמשת אלפים שנה בערך, אתה חייב להתחבר למורשת הזאת במקום אפשרי. מה זאת אומרת מקום אפשרי? – מקום שממנו אפשר להמשיך, לעשות דבר נוסף, חדש. אתה לא באמת יכול להתחבר ליהודה הלוי, או להקליר באמת.

ויזן: אני לא מסכים, אני אישית חושב שבהחלט רצוי להיות מושפע מהם.

ויזלטיר: השפעות הן דבר אחר. אתה יכול להיות מושפע מכל אחד, ללמוד מכל אחד. אתה יכול להיות מושפע מהם, או כמו אהרן שבתאי, להיות מושפע מהיוונים. אין שום בעיה להיות מושפע. להפך, בריא מאוד למשורר להיות מושפע מדי פעם. לדעתי זו ממש בריאות. זה אידיוטי

לפחד מלהיות מושפע. כשעוד עשיתי סדנאות שירה, אז כל הזמן המלצתי לתלמידים: "תהיו מושפעים, עשו פסטישים, עשו דיגומים". מי שיש בו משהו אמיתי כמשורר, הרי את כתב היד האישי שלו הוא ימצא, הוא לא צריך לחפש. אל תפחדו שאתם תאבדו את הקול האישי שלכם, אם הוא קיים בכם.

ויזן: טוב מאיר, אני אעבור עכשיו קצת לפואטיקה. וזאת שאלה מאוד טעונה, שהתלבטתי הרבה אם לשאול אותך. זו שאלה קשה. אתה אמרת פעם: "מעולם לא נשביתי בקסמי הפואטיקה האלתרמנית, ולא נצרכת להשתחרר ממנה. דילגתי עליה". אבל אז עולה השאלה: מה עם הפואטיקה הזכית? אנחנו מצויים באיזה מצב, שכאילו זך נתן לנו תורה, את החרוז החופשי (למרות שזה לא נכון), אבל איכשהו, מדור המדינה ועד היום, הצורה השירית היא פחות או יותר אותו הדבר. ואני מנסה להבין מה תרם מאיר ויזלטיר – מלבד כמה וכמה שירים גדולים – מבחינת הנוסח. מה הם האלמנטים שאתה מרגיש שאתה החדרת לשירה העברית? שבתאי, למשל, הכניס מקומות אובייקטיביסטים, שאנחנו רואים אצלך, למשל, ברישומים

תל אביביים. או שאולי אתה כמו פרנק אוהרה: "I do this, I do that"? **ויזלטיר:** השירים שלי, השירה שלי, היא באמת אומניוורית. זה דבר שמצאתי ראשון. בהתחלה. תראה, אני לא יצאתי מזך, כי הכרתי את פאונד לפני שהכרתי את זך. במקרה. זה היה מקרה ביוגראפי. מי שעניין אותי בשירה המודרניסטית, היה המורה שלי לאנגלית, ד"ר אהרונסון, שהיה לו מנהג להזמין את טובי התלמידים אליו בשבתות... הוא היה רווק, והומו, ואז להיות הומו זה לא היה דבר גלוי. הוא היה מזמין את טובי התלמידים והתלמידות, לא לאורגיה הומוסקסואלית, לא היה שום דבר, הוא היה קורא איתם שירה, שקספיר, משמיע תקליטי שירה. הוא היה מורה בעצמותיו ובכל רמ"ח אבריו.

ויזן: הוא הכיר לך את פאונד?

ויזלטיר: לא רק. גם את ייטס ואת אליוט ואת דילן תומאס. הוא גם הכיר לי את האנתולוגיה הנפלאה של פלגרייב – שהיה משורר בינוני – *The Golden Treasury*. זו אנתולוגיה שהייתה להיט במשך דורות. והוא גם קרא איתנו קצת צ'וסר, שזה קשה מאוד. במידל-אינגליש. ומדי פעם היה עוצר וקורא לנו את הטקסט ומפענח כמה דברים. כך שמשם אני התחברתי לשירה. תראה, אני בגיל תשע החלטתי להיות סופר. סופר, לא משורר. לא קראתי

בכלל שירה. קראתי רק פרוזה כל הזמן, השירה היחידה שקראתי זה מה שלמדו בבית ספר, ביאליק וטשרניחובסקי בעיקר, קצת שנאור, יל"ג. בפרוזה קראתי הכל. מגיל תשע ואילך קראתי כל הזמן. אהבתי לקרוא. בגיל תשע, כאמור, החלטתי להיות סופר, לכן קראתי כל כך הרבה פרוזה. בהחלט הייתה לי מחשבה שאני רוצה להכיר את כל האפשרויות.

ויזן: ואיכשהו זה חמק... ההתנסויות שלך בפרוזה הן מעטות.

ויזלטיר: בגלל שבגיל שש-עשרה גיליתי את השירה המודרניסטית. עד אז לא קראתי שיר אחד מחוץ לשירים שלימדו בבית הספר, ואז את השירה הראשונה שקראתי – את השירה המודרניסטית – קראתי באנגלית.

ויזן: במאמרך 'חתך אורך בשירתו של נתן זך', אתה תוקף את זך על זה שהוא נופל לאותן הבעיות של אלתרמן.

ויזלטיר: הוא לוקה רק במאפיין אחד של אלתרמן, לא בכל מה שבעייתי באלתרמן. הוא לא השתחרר מזה, ואני חושב שלעובדה הזאת יש סיבות היסטוריות, לעובדה שזך ממשיך בדבר הזה: שהוא פוחד מהאישי הקונקרטי. אצל אלתרמן בכלל, המילה "אני" משום מה נשמטה. זך כבר כותב "אני", אבל מצד שני הוא כותב 'נערת'. מה זה 'נערת'? מי זאת נערת בכלל? זה מתוך ספרים וסרטים מתורגמים. בעברית אף אחד לא קרא לאהובתו 'נערת'.

ויזן: אמרת פעם, כי "דחיית הפרסונליות של שירת שנות החמישים, היתה בהחלט מודעת, ואפילו מיליטנטית. החתירה (בייחוד אצל זך ואבידן) לאימפרסונליות אליוטית אובייקטיביסטית, נראתה לי מייגעת, עקרה – לא באה בחשבון". השאלה היא, במבט לאחור, האם אתה סבור שדחיית האימפרסונליות האליוטית מצד בני דורך, הולידה בסופו של דבר עידן פסיכולוגיסטי בשירה העברית? – שירים שעיקרם (והסיבה לעקרותם) הוא מילול ישיר של רגשות, תיאור הדברים מנקודת המבט הסובייקטיבית הצרה; השירה הפכה לתראפויטית.

ויזלטיר: אני לא יכול להיות אחראי לשגיאות של תלמידיי. דור דור ודורשיו. זאת אומרת, אתה לא יכול לדרוש משום משורר... אפילו מאלתרמן אתה לא יכול לדרוש שהוא יהיה אחראי לחיים גורי.

ויזן: את זה אתה לא יכול לדרוש מאף אחד.

ויזלטיר: אני, אין לי תסביך של אומניפוטנטיות, ואני לא מתיימר להכתיב את הדורות הבאים, אני גם ממש לא רוצה בזה. אבל אני עצמי, אי אפשר

לראות בי משורר פרסונאלי אובססיבי, יש לי הרבה מאוד שירים שאני בכלל לא קיים בהם. שאני לא קיים בהם במידה מאוד מרחיקת לכת. לא רק שאני, מאיר, והביוגרפיה שלו, והעניינים שלו, לא קיימים בהם – אלא שבכלל הם מתעסקים ביחידות משמעות שהן לא פרסונאליות. מה שלא תמצא אצל זך בכלל.

ויזן: דיברת קודם על הגדרה – על כך שכל משורר עוסק בהגדרה של מה זה שיר. כתבת פעם "שירה היא נשיקת האקלים, הלשון, האמת." השאלה היא, האם הסובייקטיביות, או הפרסונאליות, לא מזיקה הרבה פעמים לאותה אמת. אני מרגיש, איכשהו, שנקודת המבט של המשוררים היום נעשתה צרה מאוד.

ויזלטיר: אין דבר שלא מזיק. הכל תלוי במינון, בכמויות. היה לי פעם ידיד שכמעט מת משתיית מיץ גזר. אמרו לו שמיץ גזר זה נורא בריא, והוא התחיל לעשות דיאטה של מיץ גזר, והוא אושפז. עכשיו: מיץ גזר זה מצוין, אני שותה מיץ גזר כמעט כל יום, ולא אונה לי שום רע. אבל אם הייתי כמוהו... זה מקרה אמיתי, זה לא רק משל, זה בן אדם שמישהו שכנע אותו שמיץ גזר זה דבר הכי בריא. גזר, מיץ גזר, גזר מרוסק.

ויזן: כמו "חצילים בחייה"...

ויזלטיר: והוא אושפז ובילה כמה ימים באיכילוב מהגזר הזה.

ויזן: אני רוצה לחזור לעניין הנוסח. אם אני מסתכל על השילוש הקדוש שלכם – אתה יאיר ויונה – אני חושב שאתה מאוד נבדל משניהם. שם יש מקום דילן תומאסי יותר, או פלאטי... הפנטאסטי...

ויזלטיר: לא, לא, היחסים, מבחינה שירית, ביני ובין יאיר, והיחסים ביני ובין יונה, הם לא אותו הדבר. יונה התחילה כתלמידה שלי, יאיר לא. אם כי, לדעתי גם הוא למד ממני משהו בהמשך דרכו. זה ההבדל הראשון. השירה המוקדמת של יונה מאוד רואים בה... יונה פשוט צעירה מאיתנו בשלוש שנים, יאיר ואני נולדנו בהפרש של חודש. יאיר הוא ממש בן השנתון שלי, אבל לא רק זה, יאיר גם התחיל לפרסם בגיל יותר צעיר ממני, הוא התחיל לפרסם לפני, והייתה לו דרך התפתחות ארוכה... זאת אומרת, השירים הכי מוקדמים של יאיר הם לא דומים ליאיר, אפילו יש בהם קצת חיקוי לזך... הכי מוקדמים... והוא התפתח, והוא השתנה, ובתור תלמיד תיכון הוא התרשם מאוד מאבן גבירול ומיהודה הלוי, זה הטביע בו חותם גדול, זה השפיע על השפה שלו. הוא גם התייתם בגיל שמונה, והוא אמר קדיש על

אבא שלו שנה שלימה בבית כנסת. בגלל זה הוא הלך שנה שלימה לבית כנסת. הדוד שלו (לא בדיוק דוד, הוא קרא לו דוד, חבר של אבא שלו), נראה לו חשוב שיאיר יגיד קדיש במניין, והוא אמר קדיש, וכמובן שגם הקדיש עצמו נכנס לו לשירה, אבל חוץ מהקדיש הוא גם שמע את התפילה, הוא לא בא ואמר קדיש וברח. הוא הושפע מלשון התפילה. גם אני הושפעתי מלשון התפילה, אבל בדרך אחרת לגמרי, כי גם אני הלכתי לבית כנסת, גם כשהייתי כבר אחיאסט, בשביל שלום בית, עד גיל חמש-עשרה הלכתי עם גיסי כל שישי ושבת לבית כנסת.

ויזן: לא בסבל?

ויזלטיר: לא... לא בסבל, כי כמה מהחברים שלי בשכונה גם הלכו. וגם גיסי – גיסי היה אדם טוב – הוא לא אמר לי שאני אעמוד ואתפלל כל הזמן. אבל לא חשוב... אני קלטתי את התפילה בילדות. כמובן גם בחגים. אבל כל שישי שבת. ואהבתי המון שורות ופסקאות בסידור ובמחזור. אחר כך, כשהגענו כבר לתל אביב, הייתי בן ארבע-עשרה וחצי, הלכתי למניין הראשון בשבת, בשבע בבוקר, כדי שיהיה לי את השבת פנויה. לפעמים גם לא הלכתי, לפעמים הייתי מבריז. היה מקובל שאני הולך לתפילה. לפעמים גם לא הייתי הולך, הייתי הולך לים. למה גלשנו שוב לענייני בית כנסת? אה, בגלל יאיר. עכשיו, באופן אירוני, מקורות השפה של יאיר היו שונים מאלה של יונה. מצד אחד, היה לו יותר במשותף איתי, בגלל התפילה, בגלל יהודה הלוי ואבן גבירול, שליונה היו זרים לחלוטין, היא בקושי קראה משהו מהם, בבית הספר בקריית אונו הם לא כיכבו. ומצד שני, השפה של יונה הייתה יותר קרובה אלי מבחינת מה שהיא ניסתה להגיד, וזה גם התבטא באוצר המילים שלנו.

ויזן: וההשפעה של דליה הרץ עליה?

ויזלטיר: דליה... ההשפעה שלה היתה מבוטלת בהתחלה, מפני שהיא לא הכירה אותה. בשירה אתה לא יכול להיות מושפע ממישהו שלא קראת. **ויזן:** אני הייתי תמיד תחת הרושם ש'מרגוט' מסתיים בשיר 'דברים', ואז יונה מוציאה את 'דברים'.

ויזלטיר: בסדר, אבל עד שהיא הוציאה את הספר 'דברים' עברו כמה שנים, 'דברים' יצא בסוף שישים ושש, השירים שבספר 'דברים' רובם נכתבו הרבה קודם לכן. גם יונה התחילה לכתוב בגיל צעיר. כשאני הכרתי את יונה – זה היה בשישים ושלוש, שלוש שנים לפני צאת הספר – חצי מהשירים

האלה היו כבר כתובים, ואחרים נכתבו במשך השנים האלה... יונה הכירה את דליה הרץ כשהיא הכירה את מוקד. אז הוא נתן לה את 'מרגוט'. אז היא הכירה את דליה הרץ. למרות שאני בהחלט הכרתי את דליה הרץ. דליה גם היא הייתה תלמידה שלי למעשה.

ויזן: תלמידה שלך?

ויזלטיר: בוודאי. דליה הרץ למדה איתי בכיתה בתיכון ואפילו היינו מיודדים. אני כבר כתבתי שירים, והיא בהתחלה רק רצתה לכתוב שירים. ודליה הייתה הקוראת שלי, ובהתחלה היא הייתה האדם היחיד שהראיתי לו שירים. היא בן אדם כוחני, בגרעין שלה, אני לא יודע מה עבר עליה, מה עובר עליה בכל העשורים האחרונים, אני נפרדתי סופית מהיחסים עם דליה בסוף שנות השישים.

ויזן: כן, אמרת לי, היא עוד חייבת כסף על 'גוג'.

ויזלטיר: כן, נכון. זה היה סוף היחסים. אבל לפני זה, גם כשדליה למדה באוקספורד, היא הייתה באה אלי; גם אני הייתי באנגליה באותה התקופה... לפעמים באה אלי ללונדון. היא ניסתה לעשות שם תואר בפילוסופיה, היא למדה אצל הסופרת הידועה... אייריס מרדוק. אני חושב שהיא גם הייתה קצת בת בית או אורחת אצלם.

ויזן: נניח לדליה הרץ, ונחזור לפואטיקה שלך. כאמור, אני מנסה להבין מהי התרומה הפואטית שלך, שוב, מלבד הרבה שירים – היו לך פעם מחשבות על נוסח?

ויזלטיר: אני לא עובד בצורה כזאת, אני לא מאמין בזה שאתה קודם כל קובע לך נוסח, ואז אתה הולך ומגשים אותו. אפילו פאונד, שכביכול עשה את זה ככה – כשהוא כתב את 'אי בי סי אוף רידינג', מוקדם מאוד, והוא כאילו קבע לו נוסח, לא רק לו, נוסח לדורו – אחר כך עשה לגמרי אחרת. לכן, אני לא נגד זה, אני לא נגד מניפסטים או נגד לקבוע נוסח, כי זה יכול לעזור למישהו להתפתח. הרבה יותר מעניין לראות באיזה תחומים בן אדם חידש, או יותר נכון המציא כלים לעצמו ולאחרים, ואני, למשל, עשיתי את המעבר מאהבה למיניות, למיניות מפורשת, סקס. את זה עשיתי אני. ויונה פיתחה את זה בכיוון נוסף. זה למשל. והביוגרפי הישיר – אני עשיתי את הדבר הזה, את תל אביב כממשות בניגוד לתל אביב כחלום ציוני. יש המון תל אביב אצל אלתרמן, בכל מיני צורות, וזו תל אביב כחלום ציוני. כשאתה קורא את אלתרמן אין שם זכר לתל אביב האמיתית. תל אביב אצל אלתרמן

— העיר, לא חייבים להגיד את המילים תל אביב — תל אביב של אלתרמן זה תל אביב כחלום הציוני.

ויזן: מלאכת ההקמה, הולדת העיר?

ויזלטיר: לא, החלום. גם בהקמה יש ריאליה. אבל הוא לא מתאר אותה, הוא לא נוגע בה בכלל. הוא נרתע ובורח ממנה — חוץ מקטעים קומיים בפזמונים ובטור השיעי.

ויזן: ואצלך, זה שיכרו של החלום?

ויזלטיר: לא, לא, לא אידיאולוגי כדי כך. אצלי זה הדבר עצמו, אני רוצה לגעת בחומר. אתה מחפש חידושים שלי. החשיבות של לגעת בחומר — זה לא רק בתל אביב, שהשיר יגע בחומר. בין אם החומר הוא תל אביב, בין אם החומר הוא ביוגרפי — שלא יהיו הכללות כמו "אימי זיכרונה לברכה הייתה צדקת גמורה". אגב, אני מאוד אוהב את ביאליק. הוא גדל כילד באותה העיר של סבתא שלי, והיכן שנולדה אמא שלי, ז'יטומיר, כך שאפילו מבחינה זו יש לי איתו איזו אחווה מסוימת. אבל בעיקר אני מאוד אוהב את השירה שלו. אני חושב שהוא פשוט איפשר המון לשני דורות לפחות — על זה אני מדבר: כמה אתה מאפשר לעצמך ולאחרים לזוז הלאה. ביאליק איפשר המון.

ויזן: אבל אם חושבים על התקופה שביאליק פעל בה, אז ממש בסמוך יש לך את ייטס ופאונד...

ויזלטיר: זו דרך לא נכונה להסתכל על זה. ביאליק לא שייך למורשת האנגלוסכסית.

ויזן: הוא מעין משורר רומאנטי.

ויזלטיר: לא לגמרי. גם. אבל בסוף המאה ה-19 ובתחילת המאה העשרים, כולם היו במידה מסוימת משוררים רומאנטיים או פוסט רומאנטיים. וביאליק הוא גם רומאנטי וגם פוסט רומאנטי. אליוט, למשל, הוא פוסט רומאנטי — מה זה 'שיר האהבה של ג' אלפרד פרופורק'? — זה שיר פוסט רומאנטי מובהק! הוא מנתץ את הרומאנטיקה שם. זה שיר שאומר, בין השאר: היה היתה רומאנטיקה ואיננה עוד — ואל תחזור, בני, אל הרומאנטיקה. אני מאוד אוהב את השיר הזה, זה שיר ענק. עד היום אני יודע אותו כמעט בעל פה. על כל פנים, השיר צריך להיות מסוגל לגעת בממשי בצורה שמנכיחה אותו, שהמילים לא ישארו רק סימבולים לדברים. זה מאוד חשוב לי. למשל, העניין הזה בשירי אהבה — ברגע שאתה

משתמש בפיתרון הזה של זך, "נערתיי", כבר גמרת עם הריאליה. אין לך במי לגעת, הבחורה לא נמצאת פה, אתה לא יכול לשים עליה יד. נמצאים דברי המשורר, מלים, מלים, אבל הבחורה איננה.

ויזן: אתה בעצם מדבר על איזה סוג של קונקרטיזציה של השירה. **ויזלטיר:** אני לא יודע, אפשר להגיד קונקרטיזציה. אני מדבר על תחושת הממשות, שהממשי חייב להיות נוכח בתוך הטקסט השירי. ואצלי זה דבר מאוד פעיל. ודווקא זה – חלק גדול מהאנשים שכאילו למדו ממני דברים – את זה הם לא למדו. דווקא את זה.

ויזן: זה דבר שהופך את השיר על פיו.

ויזלטיר: זה דבר שבמידה מסוימת אפשר להגיד שקשה מאוד לעשות אותו. קשה מאוד לזייף או לעשות כאילו.

ויזן: ישר מרגישים את השקר...

ויזלטיר: כן, את השקר, או אפילו לא שקר, אלא את חוסר המימוש של הדבר הזה, חוסר המימוש של הממשי, זה לא חייב להיות שקר, זה יכול להיות גם כישלון קטן.

ויזן: נעבור לעניין קצת אחר, דיברנו על פאונד, ואני, לפני שהגעתי, קראתי קצת ב'פגימות'...

ויזלטיר: אין פאונד ב'פגימות'.

ויזן: אני יודע.

ויזלטיר: אתה יודע למה?

ויזן: אני יודע שיש איזה סיפור שתירגמת וגנזת...

ויזלטיר: תירגמתי הרבה מאוד פאונד וזרקתי את זה. בגלל שפאונד, כבר אמרתי את זה פעם, בשלב מסוים היה כאילו אבי. אבל ההבדל בין אב בחיים ואב בשירה, זה שאתה יכול גם לזוז הלאה. ואז, לכן – לפאונד הגעתי ראשון, מאוד מוקדם, האנגלית שלי עדיין לא הייתה מספקת לתרגום שירה – ואז תרגמתי את פאונד, אגב לא רק פאונד, גם הרבה ייטס תרגמתי וזרקתי. ב'פגימות' יש ייטס. אחרי זה עבדתי על זה, אבל את התרגום, את הטיוטה, עשיתי בגיל עשרים ואחת. הרי את פאונד תרגמתי כשהייתי בן שמונה-עשרה.

ויזן: מה תרגמת? מהקצרים או מהקאנטוס?

ויזלטיר: לא, את הקאנטוס עוד לא העזתי לתרגם. תרגמתי מהקצרים, לא כל כך מעט, איזה עשרים, אבל אחר כך, כשקראתי את זה, כעבור שלוש או ארבע שנים, זה נורא הרגיז אותי וזרקתי את זה, זרקתי את זה פיסית.

ויזן: ושום דבר מזה לא פורסם?

ויזלטיר: אני חושב שאחד פורסם ב'פי האתון'. היה עיתון כזה בזמן שהייתי סטודנט.

ויזן: אפרופו פאונד ותרגום: מה ההבדל, מבחינת התרגום, בין הפגימה ובין ה-Make It New?

ויזלטיר: התיאוריה שלי על תרגום היא, שתרגום שווה כישלון, בעיקר תרגום שירה. המטרה של המתרגם הטוב צריכה להיות שזה יהיה כשלון מכובד, כישלון יפה, כישלון מוצלח, שזה נשמע כמו אוקסימורון, אבל תרגום של שיר חייב להיות כישלון. אתה יכול לעשות דבר שלא יהיה כישלון לפעמים... וואריאציה למשל.

ויזן: ה-Make It New לא מחסל את עניין הכישלון?

ויזלטיר: לא, לא, Make It New לא מחסל אותו. פאונד לא התכוון לתרגום, הוא התכוון לשיר הנכתב. אבל בלי קשר, אני לא חושב שזה מחסל את זה. התרגום של שיר טוב חייב להיות כישלון. אבל לא צריך להיבהל מהמילה הזאת. אתה מדבר עם אדם שתירגם הרבה שירים. זה יכול להיות כישלון מבריק אפילו.

ויזן: יש לי השערה, שאולי היא קצת מרחיקת לכת, אבל לעיתים נדמה לי שאתה פוגם בכוונה, מחבל, כמו שיהודי מטיל מום בפסל. זה נראה שמאיר יכול היה לחרוז כאן באופן אלגנטי, ושהוא צרם בכוונה. אתה שובר...

ויזלטיר: אני לא יודע אם זאת המקבילה הנכונה. נכון, אני שובר, כיוון שאני מקבל מראש את העניין שאני לא חותר לשלמות בתרגום, אין דבר כזה. אבל לפעמים, ביחסים בין חרוז או משקל לבין נתונים אחרים של השיר המתורגם, אני רואה כי יש דברים שחשובים לי יותר משלמות החרוז או המשקל. פעם אמרתי על אלתרמן שהוא מוכן למכור את אמא שלו בשביל החרוז. אבל אני לא. ואם אני חושב, שבחינה מסוימת בשיר הזה חשובה לי, והחרוזים האפשריים לא מוסרים את הדבר הזה שאני מוצא בו, אז אני מוותר על החרוז.

ויזן: או עושה חרוז עקום.

ויזלטיר: כן. כן. זה אותו הדבר, מותר על החרוז בכל מיני צורות. אז אני יכול לעשות חרוז עקום. ולפעמים יש לזה יתרון על אי חריזה בכלל, כי רואים שזה עקום. אבל המוטיבציה של זה היא רצון לשמר דברים מסוימים בשיר, שאחרת לא נשמרים. זה לא חרוז עקום לשמו. לשמר משהו, שבמילים אחרות פשוט לא הולך.

ויזן: עניין נוסף, לקראת הסוף, חזרת ללמד...

ויזלטיר: כן, אני חזרתי ללמד בנסיבות מיוחדות... תמיד כשלימדתי, לימדתי אנשים שרוצים לכתוב שירים, או לקרוא שירה, או לקרוא שייקספיר, עכשיו אני מלמד אנשים שבאו ללימוד ציור, פיסול וצילום. והם לא באו ללמוד שירה, אבל כופים עליהם ללמוד שירה. וכיוון שהם לא באו ללמוד שירה, ואולי אף הופתעו מאוד מזה שמלמדים אותם גם שירה, החלטתי ללמד אותם בעיקר שירים משני סוגים, הסוג העיקרי הוא שירים שיש בהם משקל רב לחזותי, וגם לאמנות ממש...

ויזן: שירים אקפרסטיים...

ויזלטיר: כן, גם שירים אקפרסטיים, אבל לא רק, גם שירים כמו של אפולונו, שיר בצורת גשם וכו'. או שירים שהם ציורי נוף, שאתה רואה בעצם שזה כמו שצייר עומד מול הנוף ועושה אקוורל כזה, אז גם המשורר הזה יושב לפני הנוף, וכל האלמנטים בשיר הם מתוך מה שענינו רואות. אבל אני דווקא נהנה מהם, דווקא משום שהם אנשים שאין להם יומרות שיריות, אבל יש להם נטייה אמנותית, הם אולי קרובים יותר למה שווירג'יניה וולף קראה לו בשם The Common Reader.

ויזן: אני רוצה לצטט קטע מראיון שנערך איתך ועם יאיר ועם דליה הרץ (שלא הגיעה בסוף), ב'דבר' ב-1969: "השיר מספק לך קונסטרוקציה אשר בה, כקורא, אתה יכול אולי לעשות דברים שונים, אבל מוגבלים. צריך להבדיל בין מהות השיר ובין ההיסטוריה שלו. קרו מקרים ששרפו ספרים בכיכר העיר, אבל זה לא חלק ממהות הספר. זה חלק מן ההיסטוריה שלו." עכשיו, רציתי לשאול אותך, האם אתה שותף להרגשה, שחוגי הספרות והפרשנות כיום, קצת נטשו את הקונסטרוקציה של השיר, ובאמת עברו יותר להיסטוריות שלו. אני מנסה להבין אם הדבר קשור, בין היתר, לפוליטיזציה של השדה השירי, שזה מהלך שגם אתה היית בין המובילים שלו.

ויזלטיר: לא. זה לא קשור לזה בכלל. לדעתי זה קשור לדבר אחר לגמרי. זה קשור לאופי של האקדמיזציה של לימוד הספרות. לימודי הספרות, מכל מיני סיבות, בעשורים האחרונים בעולם כולו, אבל בעיקר בשתי ארצות – בארצות וברית בארץ ישראל – לימודי הספרות באוניברסיטאות קיבלו צורה שלא הייתה להם מעולם, צורה דיי קטלנית. האדם האקדמי בא אל הספרות עצמה, כשיש לו כבר תיזה מן המוכן, ויש לו אג'נדה, נגיד פמיניזם או לאומנות, אג'נדה ותיזה (או תיזות), שמבוססת בדרך כלל על מה שנקרא תיאוריה, והוא ניגש לספרות בעצם כדי לדלות מתוכה ממצאים לביסוס התיזה. ובכך מתחילים ונגמרים לימודי הספרות. הספרות היא אמצעי, מאגר דוגמאות לביסוס התיזה. זאת אומרת שאתה ניגש לערוגת המשורר, אתה מוציא משם את הדברים שמתאימים לתיזה, ועם זה אתה עובד. ואם אין משהו שמתאים בדיוק לתיזה, אז אתה קצת מעקם אותו. אתן לך דוגמא: לי יש שיר שנקרא 'נערה מירושלים'. והנה, חוקרת ספרות עם אג'נדה מזרחית, ד"ר קציעה עלון. כתבה ספר. בספר הזה יש פרק על 'נערה מירושלים' – הוא מוצג כשיר שיש לה הרבה מה להגיד עליו מנקודת המבט המזרחית, ושהוא גם אולי נכתב בגלל היכרותי עם מירי בן שמחון. עכשיו, השיר הזה – הנערה שבו היא באמת מסוימת, רק שהיא מעליית גומולקה הפולנית. אם אתה קורא את השיר בעיניים פקוחות, אתה רואה שפרשנות מזרחית היא פשוט בלתי אפשרית. היא כותבת שה'נערה מירושלים' היא כאילו 'הנערה מהקטמונים'... אבל בשיר כתוב בפירוש 'השיכונים ממערב לירושלים', וזה קריית יובל, קטמון פשוט אינה ממערב לירושלים. גם בלי לדעת כלום על תולדות השיר, אתה יכול לברר על נקלה שהשיכונים היחידים שהיו אז במערב העיר הם קריית יובל, שכינו אותם גם שיכון גומולקה. כיוון ששיכנו שם יהודים שעלו בסוף שנות ה-50 בעליית גומולקה. ואם אתה חוקר ראוי לשמו, אפילו תלמיד ב"א, אתה רואה שהשיר הזה פורסם ב-1972 ונכתב ב-1970, והוא מדבר על הזמן שהייתי סטודנט, שזה תחילת שנות השישים (אני הפסקתי להיות סטודנט ב-64).

ויזן: לא הכרת עדיין את מירי...

ויזלטיר: ודאי שלא. היא היתה אז בת שתיים עשרה או שלוש עשרה. גם כשהשיר פורסם עוד לא הכרתי אותה. הכרנו בסדנא הראשונה שהעברתי אי פעם, שזו היתה הסדנא של עמיחי בירושלים, הוא היה חולה או בחו"ל, וביקשו ממני להחליף אותו, והסכמתי. ומירי הייתה בסדנא, זה היה ב-74'

או ב-75'. זו רק המחשה למה שאמרתי קודם. יש תיזה, ועכשיו צריך לחפש את ראיות לביסוס התיזה, או כל מה שדומה לראייה כזאת...

ויזן: אז הקריאה היא תועלתנית לגמרי בעצם...

ויזלטיר: דרך אגב, קודם לא הגבתי כשייחסת לי "פוליטיזציה של השדה השירי" וקבעת שהייתי "בין המובילים" של מהלך כזה. זאת בעיניי אי הבנה מצערת. אכן הכנסתי את הפוליטי הקונקרטי לשיריי מההתחלה, ועוד יותר מאז 1967, אבל לא לשם פוליטיזציה אלא מתוך הצורך לא להתעלם מצד שלם שנכפה עלינו ועל חיינו. אילו התנזרתי מחומרים פוליטיים קונקרטיים היתה זו, בעיניי, שערורייה, ובתנאים שלנו – כמעט מעשה נבלה. אבל נחזור למה שדיברנו עליו... המילה תועלתנית אינה ממצה את העניין, כיוון שזו... קריאה הרסנית, זו קריאה מתוך חוסר עניין עמוק בספרות. הספרות היא פשוט מימצא פסוודו-מדעי. זה חלק מהדבר הזה, מהקונספציה האבסורדית שנקראת מדעי הספרות. מדע הספרות הוא דבר שלא יכול להיות, גם לא מבחינה תיאורטית. כי הכתיבה על ספרות היא חלק מהספרות, תמיד הייתה. אפילו אנשים כמו האזליט, ובעברית, אנשים כמו קורוצווייל – שהיו להם רעיונות שהם חוץ ספרותיים – לא עבדו בשיטה זו של תיזה מוכנה, שאותה מוכיחים על ידי תלישת ירקות מגינת הספרות.

ויזן: אבל הספרות פיתחה תלות בזה... אנשים רצים לקבל אישור מדן מירון, לקבל ממנו אחרית דבר.

ויזלטיר: זה מה שאני אומר, זה נהפך לדומיננטה, ולדומיננטה יש כוח רב מאוד, וזה משפיע כמובן גם על משוררים. אני בכלל, בכוחות השכל שלי, לא יכול להבין משורר שמסכים שכתביו יכונסו בספר שיש לו גבנון פרשני שהוא שלישי מהספר. זאת אומרת, שבעתיד, כל מי שיפתח את הספר, כבר יש לו את הגבנון הזה עם הפירוש המירוני עליו.

ויזן: הם רואים בזה תעודת הכשר.

ויזלטיר: זה בעיקר פירוש. אני לא מתנגד לפירושים. אדרבא, אם מירון רוצה לכתוב מסה באורך של ספר על אגני משעול, אז שיכתוב את זה, אבל שיוציא בנפרד, לצד ספר שיהיה שירי אגני משעול נטו. כשאני קיבצתי את כל השירים של חזי לסקלי, אחרית הדבר שלי היא שני עמודים. לא ייתכן שהספר כבר יבוא עם גבנון של פירוש "מוסמך".

ויזן: עם הוראות קריאה.

ויזלטיר: כן. זה כמו... יש היום מקרא מפורש, אבל כשהמקרא נכתב, הוא לא הופיע עם מקרא מפורש.

ויזן: כן, התורה לא ירדה עם רש"י. אז אתה מבטיח שעכשיו, כשאתה מכנס את שיריך, לא תופיע מסה גדולה בסוף?

ויזלטיר: אין שום דבר, אולי אני אכתוב עמוד אחד בסוף הספר, עם כמה הסברים על השיטה והסדר... זה הכל. גם לא ארשה שיכתבו מגילה על הכריכה האחורית. אלו הם כל השירים עד כה, והם מופיעים ככל השירים, ואיך זיל גמור.

ויזן: אבל זה לא סוף?

ויזלטיר: לא, להפך, יש לי ספר חדש, שאני לא מכניס לזה, הוא יופיע לחד.

ויזן: מאיר, המון תודה. היה יופי.

* את צמד תצלומיו של ויזלטיר המשובצים בראיון צילם (במקור בצבע) מוטי גלילי.